

*Doç.Dr. Celal ŞİMŞEK

Tavas (Davaz) Ovası, antik dönemde Karia Bölgesinin en içteki son sınır noktası olup, bu sınır Salbacos (Babadağ) olarak kabul edilmiştir. Salbacos (Babadağ) dağının kuzey-güney yamaçlarından itibaren antik Frigya Bölgesi başlar. Denizli ovasının bulunduğu antik Lykos Ovası da Frigya Bölgesi, Lidya Bölgesi ve Karia Bölgelerinin kesiştiği bir geçit noktasıdır. Bu açıdan Tavas (Davaz) Ovası da Karia Bölgesi, Frigya Bölgesi ve Pisidia Bölgelerinin bir kesişme noktasındadır. Bu verimli ova uygarlıkların ve kültürlerin kaynaştığı önemli bir alandır. Çünkü verimli Tavas Ovası çok eski çağlardan buyana insanları kendine çekmiştir. Bölgede bugüne kadar bilimsel nitelikli kazılar yapılmamıştır. Bu açıdan bölgede yerleşimlerin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. Buna rağmen Tavas ovası ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında Kalkolitik (Bakır Çağı) Döneme (M.Ö.5500-3000) kadar tarihlenebilecek pişmiş toprak ve taştan yapılmış bazı çanak ve çömlek parçaları bulunmuştur. Bölgede detaylı araştırma ve kazıların yapıldığı Aphrodisias'ta Tunç Çağına (M.Ö.3000-1200) kadar inen buluntulara rastlanması, bu ovada yerleşimlerin daha da eskiye gidebileceğini göstermektedir. Çünkü Herakleia Heroon'u (Ören Sırtı) alanında, Apollonia (Medet Höyük) ve ovada yer alan diğer höyüklerde yapılacak kazılar bu görüşümüzü destekleyecektir. Bölge tarihi Kalkolitik (Bakır Çağı) Dönemden (M.Ö.5500-3000) günümüze kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Klasik kentler içinde ovada yer alanların en eskisi Tabae'dir (Eski Kale). Bu kentin bilinen tarihi M.Ö. 5.yy'a kadar inmektedir. Apollonia Salbace, Herakleia Salbace Hellenistik Dönem (M.Ö. 3-2.yy), Sebastopolis (Kızılca) ise Erken Roma Dönemi kuruluşudur.

Herakleia antik kenti Denizli ili, Tavas ilçesi, Vakıf köyü sınırları içinde yer almaktadır. Bugün antik kentin bir kısmının üzerinde modern köy yerleşimi bulunur. Kent, Tabae (Davaz) Ovası'nın kuzey-doğu sonunda Salbacos (Babadağ) dağ silsilesinin eteklerinde modern Vakıf köyünün bulunduğu alandadır. Antik kentin yönetim alanı, Aphrodisias'a komşu olarak küçük Timelos nehri tarafından sınırlanmıştır. Bu nedenle hem Aphrodisias'ın, hem de Herakleia'nın nehir tanrısı Timelos'tur. Bu tanrı her iki antik kentin Roma İmparatorluğu sikkeleri üzerinde gösterilmiştir. Kent adı Sikkeler üzerinde HERAKLEOTON (HERAKLEOTON) olarak geçmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere kent yarı tanrı kahraman Herakles adına kurulmuştur.

Antik kentin, bugüne kadar hiç araştırılmadığı için, ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak kentte ele geçen sikkelerin en erken tarihlisi M.Ö.1.yy'dan daha geriye gitmemektedir. Bu da kentin

Hellenistik dönemde kurulmuş olabileceğini göstermektedir.

Antik Dönemde Karia Bölgesi sınırlarında yer alan Herakleia Salbace, Roma Dönemi öncesi yönetim birliği olarak Alabanda Conventus'una dahil edilmiştir. Roma Döneminde ise Aphrodisias yönetim birliğine dahil olmuştur. Bizans Döneminde M.S.5.yy'da tüm bölge kentlerinde olduğu gibi antik kentin etrafı sur duvarıyla çevrilmiştir. Bizans Döneminden sonra 12.yy'dan itibaren bölge Türklerin eline geçmiştir.

Roma Dönemine ait sikkeler üzerinde Glykon İmparator Neron (M.S.54-68) zamanında Herakleia rahibi, Stephanephoros, Gymnasiarch, Boule, Priteneion ve Statilios Attalos olarak zikredilmiştir. Hatta bu sıfatlar M.S.2.yy'da Antoninler Dönemi sikkeleri üzerinde dahi görülmektedir.

Herakleia sikkeleri üzerinde; sakallı Herakles, Serapis, arka yüzlerde; ayakta Herakles, tanrıça yada Amazon çift yüzlü balta taşır şekilde, iki erkek geyik arasında yada bir tapınak içinde Efes Artemisi, önünde yılan ile tahtında oturan Asklepios, Hygeia, İsis, Hermes, Athena, Dionysos, Aphrodite betimlenmiştir.

Antik dönemde Denizli çevresinde yer alan; Hierapolis, Laodikeia, Attouda, Karura, Herakleia Salbace ve Eumeneia kentlerinde tıp, bir bilim dalı olarak kabul edilmiştir.

Antik kaynaklardan Strabon (XII/8.20) M.S.9 yılında Lycos (Çürüksu) Vadisi'ne gelmiş olup, Laodikeia, Attouda ve Karura arasında büyük saygı gören Men Karou tapınağı ve tapınak yanında yer alan önemli bir tıp okulunun varlığından söz etmiştir. Strabon'a göre (XII/8.20), bu tıp okulu Herophileion adı altında Zeuksis tarafından kurulmuş ve onun zamanında bu okulun yöneticisi Aleksandros Philalethes'tir. Yine Strabon (XII/8.20) bu okulun tıp alanında öneminin Hikesios'un kurmuş olduğu Erasistrateion (Ünlü hekim ve anatomi uzmanı Teos'lu-Sığacık'lı Eristratos) kadar önemli olduğunu bildirmiştir. Bu bilgiler özellikle Lycos Vadisi'nin antik dünyada çok önemli bir tıp okuluna sahip olduğunu göstermektedir.

Antik dönemde bölgede şüphesiz önemli bir tıp merkezi Eumeneia (Çivril-Işıklı kasabası) kentinde yer almaktaydı. Kent yakınında yer alan Attanassos Hieronu etrafına kurulmuş önemli bir tıp okulu yer almaktaydı. Antik dönemde Eumeneia kentinde açıkça tıp bir bilim olarak kabul edilmiştir. Attanassos Hieronunda hastalar telkin ve terapi yoluyla tedavi edilirlerken, bu tıp okulunda teşhis-tanı ve tedavi yoluyla hizmet veriliyordu. Yine Eumeneia antik kentinde elde edilen yazıtlar burada yetişen tıp doktorlarının önemli hizmetler verdiğini göstermektedir.

Bölgenin en önemli antik kenti olan Laodikeia'da (Merkez Gncalı-Eskihisar köyleri) bir tıp fakültesi yer almaktaydı ve yukarıda sözü edilen kentlerin tıp doktorları bu fakültede eğitilmekteydi.

Hierapolis (Pamukkale) antik kenti ise termal kaynaklarıyla, sıcak hamamlarıyla antik dünyada en önemli termal tedavi merkeziydi. Mezar

yazıtlarından öğrenildiği kadarıyla, bir çok çevre antik kentlerden insanlar buraya gelerek tedavi görmüşler ve vasiyetleri gereği de bu antik kentte gömülmüşlerdir.

Yazıtlardan ve antik kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre; Herakleia Salbace (Tavas, Vakıf köyü)'de tıp bilimi çok ileriye gitmiştir. Özellikle aynı aileden olan doktorlar, Roma İmparatorları Trajanus (M.S.98-117), Marcus Aurelius (M.S.161-180) ve Lucus Verus (M.S.161-169)'un baş hekimliklerini yapmıştır. Yazıtlardan elde ettiğimiz bilgilere göre, İmparator Trajanus'un (M.S.98-117) doktoru ve danışmanı Titus Statilius Kriton'dur. Yine kentte ele geçen bir yazıtta M.S.50 yıllarında Archelaos'un önemli bir tıp doktoru olduğunu göstermektedir. Yine eldeki belgelere göre, Roma İmparatoru Antoninus Pius (M.S.138-161) ve Marcus Aurelius'un (M.S.161-180) doktoru Damokrates'tir. Şüphesiz Roma İmparatorları Marcus Aurelius (M.S.161-180) ve Lucus Verus (M.S.161-169) Dönemlerinde şef doktor Statilius Attalos'tur. Yazıtlarda adı geçen diğer önemli doktor ise Diogenianost'tur.

Herakleia Salbace antik kenti güç tanrısı Herakles adına kurulmuş olmasına rağmen, kentin baş tanrısı Asklepios ve karısı Hygeia'dır. Bu da antik kentin tıp alanında ne kadar ileriye gittiğini ve antik dönemde burada yetişen doktorların tüm dünyada ün saldıklarını göstermektedir. Ayrıca Herakleia Salbace antik kentinde kabartmalar ve heykeller üzerinde sağlık tanrısı Asklepios ve karısı Hygeia sıkça betimlenmiştir. Bunlarla ilgili olarak antik kentte bir tıp okulu vardı ve burada antik dünyanın en meşhur hekimleri yetiştiriliyordu. Bunlarla ilgili bilgiler yapılacak kazılar sonucu daha da kesinleşecektir.

Herakleia antik kenti Aphrodisias, Herakleia Salbace, Apollonia Salbace (Medet Köyü) üzerinden Kibyra (Gölhisar)'ya ulaşan ana yol güzergahında yer almıştır. Bu yol daha sonra güneye Attaleia (Antalya)'ya kadar ulaşmaktadır. Bu nedenle kent geçiş noktası üzerinde olması yönüyle çok önemli stratejik bir konuma sahiptir.

Günümüzde antik kent üzerinde modern Vakıf Köyünün olması sebebiyle fazlaca bir kalıntı göze çarpmaz. Buna rağmen kentin sur duvarlarını stadyumunu ve tanımlanamayan bazı yapılarını görmek mümkündür. Sur duvarları tamamen Roma Dönemine ait mimari yapıların duvar blokları kullanılarak devşirme olarak yapılmıştır. Aphrodisias yönünde kemerli giriş kapısı ile birlikte büyük bir kısmı sağlam olan sur duvarları görülmektedir. Duvar içlerinde sütun, arşidrav, geison, başlıklar ve bikdörtgen bloklar olmak üzere bir çok devşirme malzemeleri görmek mümkündür. Olasılıkla Bizans sur duvarları tüm Batı Anadolu kentlerinde olduğu gibi, M.S.395 'te alınan bir karar üzerine, Erken Bizans Döneminde (M.S.5.yy başı) yapılmış olmalıdır. Çünkü aynı dönemde Hierapolis (Pamukkale), Laodikeia (Goncalı-Eskihisar Köyleri) ve Tripolis (Yenicekent) antik kentlerinin etrafı da daraltılarak

devşirme sur duvarlarıyla çevrilmiştir. Köy içinde satadyuma ait tek spendonali olan bazı oturma basamakları görülür. Yapının diğer bölümlerinin tamamına yakını tahrip edilmiştir. Önemli kalıntılardan biri de antik kent içinde yer alan bir tapınağın temenos duvarları olabilecek olan yapı kalıntılarıdır. Kalıntıların bulunduğu alanda Roma Dönemine ait boğa başları ve girland çelenklerinin yer aldığı kabartmalı friz bloklarına ait parçalar, arşidrav friz bloğu parçaları ve geison-korniş parçalarını görmek mümkündür. Ayrıca antik kent içinde dikdörtgen planlı ve üst kısmı tonoz örtülü bir Hierona ait olabilecek Roma Dönemine ait bir yapı yer almaktadır. Bu yapının bulunduğu alanda kutsal alanın sınırlarını oluşturabilecek düz bir saha göze çarpmaktadır. Yer yer köy içinde yapılan tarımsal çalışmalar sırasında bazı temel kalıntıları, heykel, kabartma, yazıt, pişmiş toprak şarap, zeytinyağı ve zahire küpleri gibi eserlere rastlanmaktadır. Antik kent içinde iki yanında ahşap desteklerin geçme deliği, ortasında ise iç içe oyulmuş kare kanalların yer aldığı üzüm sıkma pres düzeneğine ait yassı taş bloğun bulunması, antik dönemde kentte bağcılığın ve buna bağlı olarak ta şarapçılığın önemli olduğunun kanıtlarıdır. Günümüzde de köyde bağlar yer almakta olup, bunlardan pekmez yapılmaktadır. Köy içinde sağa sola dağılmış halde bir çok mimari bloklara, başlık ve sütun parçalarına da rastlanmaktadır. Herakleia antik kentinde ele geçen sağlık tanrıçası Hygeia heykeli, Zeus Ktesios Patrios (Çobanların koruyucu babası) kabartması, heykel torsoları gibi mermer eserler Hierapolis Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Ayrıca antik kentin önemli bir şahsiyetine ait Ören Sirtında yer alan anıtsal Héroon mezarda Denizli Müze Müdürlüğü kazılar yapmış olup, bu anıta ait kabartmalar bugün yerinde koruma altına alınmıştır. Bu anıta ait bazı mimari parçalar daha önce çevredeki mezarlıklara taşınarak burada mezar taşı olarak kullanılmıştır.

Herakleia antik kenti ve Herakleia Héroon'unda yapılacak, bilimsel ve sürekli olacak kazı ve restorasyon çalışmaları, bölgeye büyük hareketlilik ve kazanç sağlayacaktır. Çünkü antik kent ve mezar anıtı Aphrodisias turistik yol güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Burada yer alan arkeolojik eserlerin açığa çıkarılması sonucu, bölgeye gelecek olan turistler, el sanatları ve tekstil ürünlerini alacak böylece hem bölgenin arkeolojik zenginlikleri tanıtılacak, hem de ticari hareketlilik ve canlılık sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

1. Buckler, W.H.-Calder, W.H., Monuments And Documents From Phrygia and Caria, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*. Vol. VI, The Manchester University Press, 1939.
2. Buckler, W.H.-Calder, W.H.-Guthrie, W.K.C., Monuments And Documents From Eastern Asia and Western Galatia, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*. Vol. IV, The Manchester University Press, 1933.
3. Drew-Bear, T., Nouvelles Inscriptions de Phrygie, *Studia Amstelodamensia ad Epigraphicam, Ius Antiquum et Popyrologicom Pertinentia*, XVI, Zutphen, 1978, s.53-114, Lev.18-40.
4. D'Andria, F.-Ritti, T., Le Sculture Del Teatro I Rilievi Con I Cicli Di Apollo E Artemide, *Hierapolis Scavi E Ricerche II*, Roma, 1985.
5. Humann, C. Cichorius, C. Judeich, W. - Winter, F., *Altertümer von Hierapolis*, MIT 61, Berlin, 1898.
6. Ritti, T.-Şimşek, C.-Yıldız, H., "Dediche E KATAGRAFAI Dal Santuario Frigio Di Apollo Lairbenos", *EPIGRAPHICA ANATOLICA*, 32, 1-87, Taf.1-8 (2000).
7. Ritti, T., Fonti Letterarie Ed Epigrafiche, *Hierapolis Scavi E Ricerche I*, Roma, 1985.
8. Ramsay, W.M., *The Cities And Bishoprics of Phrygia*, Vol. I-II, Oxford, 1895, 1897.
9. Ramsay, W.M., *Anadolu'nun tarihi Coğrafyası* (Çev. M. Pektaş), İstanbul, 1960.
10. Strabon, *Coğrafya, Anadolu* (Kitap. XII, XIII, XIV), (Çev. A. Pekman), İstanbul, 1987.
11. Traversari, G., *Laodicea di Frigia*, Roma, 2000.
12. C. Humann-C. Cichorius-W. Judeich-F. Winter, *Altertümer von Hierapolis*, *Jahrbuch Des Kaiserlich Deutschen Archaologischen Instuts*, Berlin, 1898.
13. G.E. Bean, *Karia*, İstanbul, 1987 (Çeviri. B. Akgün).
14. B. Von Head, *Historia Numorum, A Manual of Greek Numismatics*, London, 1911 (genişletilmiş baskı 1977).
15. A. Laumonier, *Les Cultes Indigenes En Carie*, Paris, 1958.

- 16.D. Magie, *Roman Rule In Asia Minor*, Princeton, New Jersey, 1950.
17.L.Robert-J.Robert, *La Carie Historie et Geographie Historique Tome II, Le Plateau De Tabai et Ses Environs*, Paris, 1954.
18.E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1993 (4.bası).
19.K.T. Erim, *Aphrodisias, City of Venus Aphrodite*, New York, 1986.

*Doç.Dr. Celal ŞİMŞEK
Pamukkale Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü.
Kınıklı Kampüsü-DENİZLİ

